

SARRERA

Euskal Zuzenbide Zibilen arteko azterketa konparaturantz

Iura Vasconiae-ren Etxegarai bilduman argitara ematen dugun euskarazko lehen ale honek atariko azalpen bat merezi du irakurleak esku artean duen obraren zioa eta nondik norakoen berri emango duena. Izan ere, joan den mendeko 30. hamarkadan Bonifacio de Etxegaraik proposaturiko Euskal Zuzenbide Pribatu Konparatuaren Institutua gogoan, *Iura Vasconiae*-k Euskal Herriko lurraldeetako zuzenbide pribatu historiko eta garaikidearen inguruko monografiak bildu nahi ditu serie honetan.

Tamalez, azken urteetan galduta egon da gure artean Euskal lurraldeen Zuzenbide Zibila oro har eta bere osotasunean artatzeko egitasmoa. Alta, Euskal Herriko erakunde zibilen arteko azterketa konparatuak badu bere ibilbide xumea. Aurten betetzen dira ehun urte Eusko Ikaskuntzaren Oñatiko I. Kongresuan Etxegarai anaiek abiarazi zutela Euskal Foru Zuzenbidearen gaineko ikerketa lerroa. Euskal pizkundearen ideiak zabaltzen ari ziren garai hartan, Euskal Herriko erakunde pribatuen arteko azterketa konparatua egin zedin proposatu zuen, zehazki, Bonifacio de Etxegarai jurista eta literaturazale oparoak. Eta diktadura heldu zenean ere, Eusko Ikaskuntzak eutsi egin zion borondate horri. Gogora dezagun hemen Jesús de Galíndezek, erbestean, bitartekorik gabe eta isolamenduan, paratutako Euskal Foru Zuzenbidearen oinarrien proiektu artikulatua, 1942an Biarritzeko Eusko Ikaskuntzaren VII. Kongresuan aurkeztutakoa... Eredu bakan batzuk dira beraz, baina esanguratsuak.

Aipatu egitasmoaren barruan lehen jardunaldi batzuk abiarazteko abagunea eman zuen Euskal Autonomia Erkidegoko Euskal Zuzenbide Zibilari buruzko, 5/2015 Legearen aldarrikapenak. Hiritarren bizitza zibilari dagozkion hainbat erakundeetan, oinordetzaren gaineko erabakietan, esate baterako, berrikuntza esangarriak jasotzen ditu arau horrek. Iraganarekin lotura hautsi gabe, egungo gizarteak behar dituen soluzioak eman nahi izan ditu, eta zalantzarik ez dago EAEko gizartearentzat aldaketa eta aurrerapen nabarmena izan dela. Horren adierazgarri dira, eskuarki, komunikazio bitartekoetan arauak izandako trataera zabala eta operadore juridiko nagusiek lege berriaren inguruan antolatutak dituzten jardunak eta azterketa saioak. Lege aldaketaren ondorioz, ordea, are na-

barmenagoa da orain Nafarroako eta EAEko legebiltzarrek erakunde zibil propioei emandako trataeraren arteko desberdintasuna. Izan ere, 1987an egin zen Konpilazioaren Konstituzio egokitzapenez landa, berri gutxi egon da erakunde zibilen alorrean Foru Erkidegoan. Nafarroak geldirik dirau, iraganari so. Gogoan izan bedi, gainera, Nafarroako zuzenbide pribatuaren eguneratze garrantzitsua izan behar zuen egitatezko bikoteen 6/2000 Legeak Konstituzio Auzitegiaren zati bateko gaitzespena jaso zuela.

Bada, azaldu beharra zegoen 5/2015 foru lege berriaren aldarrikapenak areagotu egin duela EAEko eta Nafarroako zuzenbide zibilen arteko aldea. Gogoeta horren harian, bilduma honetan jasotzen ditugu, hain zuzen, Iruñean, Uda-ko Euskal Unibertsitateko 44. ikastaroetan, 2016ko ekainaren 25ean, adituekin landu genituen EAEko eta Nafarroako foru araudia zibilen egoeraren gaineko lehen azterketa konparatuak. Euskaraz egindako lan horiek erakundeen arteko alderaketa dute ardatz eta lehen saio bati begirakoak dira; alegia, Euskal lurralde biren erakunde zibilen bilakaera historikoari eta egungo egoerari lehen errepasso bat ematea dute helburu. Horretarako, Jacinto Gil irakasleak zuzentzen duen Euskal Zuzenbide Zibilaren gaineko euskal unibertsitate-sistemako ikertalde kontsolidatuko kideak gonbidatu genituen gurera, urtetan landutako ikerketa il-doak, euskaraz, eta bildumari begirako tenore dibulгатiboan, gurean jaso ahal izateko. Gonbidatu genituen gainera, Nafarroako Unibertsitate Publikoan foru zuzenbidearen historian aditu goren diren Gregorio Monreal Zia katedraduna eta Roldán Jimeno Aranguren irakasleak. Bizkaiko Zuzenbide Zibilaren gainean lan handia egindako Zuzenbidearen Euskal Akademiaren ordezkariak azalpen baliotsuak eman zizkiguten; eta, EAEko 15/2015 lege berriaren ibilbidearen gainean izandako lehen mailako lekukotza emateko, Eusko Legebiltzarreko jurista arduraduna izan genuen gurean.

Edukiei dagokionez, bilduman jasotako atariko lanean euskal foru zuzenbide zibilen konpilazioen historia jasotzen da. Azterketa horretan, **Itziar Alkortak**, UPV/EHUko zuzenbide zibileko irakasleak gogorarazten digu, erregimen politiko laidoztatu baten produktu izanagatik ere, konpilazioen gakoak ulertzea garrantzitsua dela gaurko egoeraren aurrekari zuzen diren neurrian. Izan ere, 1978ko Konstituzioak men egiten baitio aurretik jasotako egoerari, konpilazio horietatik abiatzen delarik Foru Zuzenbidea eguneratzeko eta garatzeko esku-menaren aitortza egiteko.

Nafarroaren kasuan, 1973. urtean aldarrikaturiko Konpilazioaren testua dago oraindik indarrean, aldaketa gutxi batzuekin; Bizkaia eta Arabako Konpilazioa gehiago aldatu bada ere, hura berriztatzeko 1992, 1999ko eta 20015eko legeak gradualki zabaldu dituzte Konpilazioan jarritako oinarriak. Azken lege horri zunda bat jarri ahal izango bagenio bertan tradizioak duen pisua neurtu ahal izateko, erreparatuko genuke, «intentsitate foral» desberdineko guneak ma-

rrazten dituela lege berriak lurraldearen arabera. Tronkalekotasuna bete-betean aplikatzen den epizentroa Lur Laua izanik, zirkuluetan zabaltzen da legearen aplikazioa, borondatezko oinordetzaren arauak hartzen duten EAEko lurralde osoaren perimetroa estali arte. Bada beraz, lege berriak eragiten duen foru zuzenbidearen zabalkunde agerikorik, ordura arte aplikatu beharreko araudiaren ugaritasuna eta konplexutasunaren auzi historikoa nabarmen soiltzen eta errazten lagunduko duena.

Bizkaia-Araba eta Nafarroako Konpilazioak azaltzeko, kodifikazio prozesuari begiratzen dio lehenik aipatu lanak. Alkortak gogorarazten digunez, Espainiako kodegintza zibila bi fasetan egin zen: Kode Zibil erkidea erdietsi arteko lehen etapa, 1812tik 1889ra iraun zuena; eta zuzenbide lurraldetarrak konpilatu bitartekoa, 1973 urte-arte luzatu zena. Esan daiteke bigarren etapa hori indarrean dagoela oraindik: ikus, eskuarki, 2017an onartutako Kataluniako Kode Zibilaren obligazio eta kontratuei buruzko azken liburua.

Espainiako kodifikazio-prozesuak kodifikazio nazional handiekin bateragarriak diren ezaugarriak partekatzen baditu ere, ikur propioak izan zituen. Espainiako prozesuaren berezitasun nabarmenena, Alkortaren ustez, Estatu-kode bakarraren paradigma hautsi izanarena da. XIX. mendeko kode-eredu nagusiekin alderatuz, Frantziako kode iraultzaile eta batasun zalea; Alemaniako eredu jaso eta teknika zalea; eta XX. mendeko Suitzako zuzenbide kantonalen iturriak modu orekatuan jasotzen dituen *ZGB* delakoa, Espainiako Kode Zibila salbuespen bat izan zen. Suitzako *ZGB*ak lurralde guztien ohiturak eta lege-bildumak molde orekatuan kontuan hartu bazituen, Espainiako Estatuaren kasuan agerikoa da aniztasunaren sintesi-eredu horrek ez zuela arrakastarik izan. Batetik, nahi izanda ere, zalantzakoa zen atzerapen handia pairatzen zuen Espainiako doktrina juridikoak lurralde guztietako zuzenbideen sintesiaren eta asimilazioaren erronkari aurre egiteko mailarik ba ote zuen. Esanguratsua da, dio Alkortak, nola Espainiako Kode zibilaren aurrekari zuzena Frantziako Kode zibilean oinarritutako obra bat den, zeina haren autore nagusiak, García Goyenak, zintzo aitortzen duen moduan, Napoleon Kodearen *code suiveur* bat izan baitzen Europako beste herrialde askorekin batera. Desberdina ez ote zatekeen izango emaitza Espainian doktrina juridiko eta historiografiko indartsu bat egon izan balitz, ordenamendu zibil historikoen lanketa sakonago bat egiteko gai izango zena, Frantziako Kodearen funts izan ziren Daguessau, Bourjon nahiz Pothierren ereduari jarraiki, nahiz Alemaniako *BGB*aren oinarrian egon ziren Eskola germanista eta pandektistak, edo eta Suitzan kantoietako aniztasun aberatsa bateratzeko gai izen zen Eugen Huber bat egon izan balitz Espainian?

Kodearen elaborazioan zentroaren eta periferiaren arteko tentsioa nabarmena izan zen. Estatu-ikuspegitik Gaztelako zuzenbidearen zentraltasunaren eta *vis* hedakorraren kariaz, bertako ordenamenduak izan behar zuen zuzenbide er-

kidearen oinarri gainerako zuzenbide lurraldetar guztiak desagerraraziz. Jakinaenez, beren zuzenbidea galtzeko arriskuaren aurrean foru lurraldeek erresistentzia handia egin zuten. Alta, XIX. mendean, zuzenbide pribatu lurraldetarrek bizirautea lortu bazuten, Alkortak gogorarazten duenez, Estatuak biziraupena aitortu zielako izan zen, Estatuaren batasunari benetako mehatxu ez ziren neurrian, Espainiako Estatu-nazioaren paradigmarekiko haien esangura politikoa askoz ere urriagoa baitzen.

Edonola, 1889ko Kode Zibilak, teknikoki txukuna eta orekatua izanik ere, zuzenbide zibil lurraldetarren auzia bideratuta, baina ebatzteke utzi zuen. Bada, arau zibil propioak desemateko saioak huts eginda, eta gehiegi luzatzen ari zen kode erkidea aprobatzearen urgentziak bultzatuta, transakzio batera heldu ziren Estatuko eta lurraldeetako ordezkariak. Ondorioz, Kodeak indarrean laga zituen «behin-behinean» zuzenbide lurraldetarrak, etorkizunean asimilatzeke asmoz: idatziz jasoko ziren Kodearen atxiki moduan eta haren nagusigoari men eginez. Atxiki horiek erdiesteko, baina, beste 70 urte behar izan ziren, eta oraindik orain itxi gabeko prozesu historikoa dela aipatu izan da.

Zuzenbide lurraldetarren XX. mendeko kodifikazioak izan zituen ezauzgarriak laburbiltze aldera, esan daiteke euskal foruak jasotzeko planteamenduari dagokionez, bi eredu egon zirela. Horietako bat Eusko Ikaskuntzak 1918ko Kongresuan eta gerora ere egindako ahaleginek adierazten dute, zeinak 1936ko Estatutuan izan baitzuten beren isla. Bonifacio de Etxegarairen *Derecho Foral Privado* obran eta Jesús de Galíndezek Eusko Ikaskuntzaren 1942ko Kongresuan aurkeztu zuen *Euskal Foru Zibilari buruzko proiektu artikulatua* dira mugimendu horren lekuko nagusiak, Euskal Zuzenbide bateratuaren aldeko interesa piztu zutenak. Jakinaenez, erregimen frankistak kolpez eten zuen lau probintziak bateratuko zituen Errepublikaren bide autonomiazalea. Aurreko mendetik zetorren bigarren bide bati lotu zitzaizkion orduan Ministro tradizionalisten babespean egindako zuzenbide zibil lurraldetarren konpilazioak. Kode Zibilaren ordenamendu dependente eta murriztuak, gorputz jarraitzaileak izanik, Kode nagusiarekiko menekotasun hori hainbat mailatan antzematen da: egiturari, aukeratutako eta baztertutako erakundeetan, soluzio juridikoetan, eta, Bizkaia eta Arabako konpilazioen kasuan, arauak berritzeko iturri propioak ukatzean (konpilazioak onartzeko eta aldatzeko Estatuko parlamentura jo behar baitzen). Konpilazioen bitartez, bestalde, Erdi Arotik zetozen arau-gorputzak jasotzeko orduan hauturik kontserbadore eta historia zaleena egin zen. Gregorio Monrealek aipatuko duen moduan, foru zuzenbideen proiektuak aurrera egiteko aukera politikoa horrelakoa izan baitzen: Estatuaren aldetik, diktadura garaiko Ministro tradizionalistek bat egin zuten Foru lurraldeetako indar kontserbadoreekin. Alde bietatik historizismo militante batetik abiatuz, adostasun batera heldu zirelarik konpilazioak kontserbadore izan zitezten.

Konpilazioen onarpenak areagotu egin zituen Hegoaldeko euskal ordenamendu zibilen arteko aldeak. Izan ere, Bizkaiko foruaren berezko mugak, Gaztelako ordenamendu juridikoaren azpisistema izatetik zetozenak, azpimarratu egin zituen Konpilazioak, jasotako erakundeak murriztuz eta iturriak agortuz. Nafarroako Konpilazioa, berriz, Erreinu baten antolamendu juridikotik eratorria izanik, arau sistema zibil osotua zen jatorriz, eta horri gehitu zitzaion gainera, garaiko Erregimenarekiko gertutasunak emandako pribilegioaren ondorioz, Nafarroan bertan onartu eta Kodifikazio Batzordeak eskuilatu gabeko gorputza izan zela Konpilazioa.

1978ko Konstituzioak, Errepublika garaikoak ez bezala, Konpilazio horietara giltzatu zuen etorkizuneko zuzenbide zibilarren garapena. Estatuko lege ziren arau-gorputz horien berriztapenetik abiatu behar zuen Erkidego Autonomo sortu berrien eskumen zibilak.

Alabaina, aurrekariak jarraituz –Bizkaia-Arabako Konpilazio murriztua eta Nafarroako Konpilazio oparoa–, gerora izan duten bilakaera ez da izan espero zitekeena. Bizkaiko foruak, bere urritasunetik indarrak atera ditu eta Gipuzkoako ohituraren idazketarekin bat eginez, Erkidego Autonomo osorako lege berriztatua indarrean jartzea lortu da 2015. urtean. Aldiz, Nafarroako foruak, bere horretan jarraitzen du, benetako kode oso izanik, 1973an eman zitzaion taxuketa kontserbadore eta historizista berean, gaurko Nafarroako gizartearen beharretatik urrutiraturik.

Gregorio Monrealek bere lanean erakusten du euskal foru-zuzenbide publikoaren eta pribatuaren ibilbide eta esperientzien arteko desberdintasun nabarmena. Euskal Herriko zuzenbide publikoa landu izan dutenek aspalditik lerratu dute beren diskurtsoa Euskal Herriaren ikuspegi kulturalarekin. Iuspublizista ugari egon zen foruak suntsitu aurretik eta baita gero ere, Euskal Herri osoko zuzenbide publikoaren batasuna aldarrikatu zuena –esanguratsua da, eskuarki, euskal nazionalismoaren idearioa garatu baino lehen Marichalar eta Manrique abokatu madrildarrak izan zirela, 1858an, lau probintzien foru publikoei buruzko obraren egile, eta aldi berean 1861an autore horiek ez dute euskal foruen arteko anaitasunik ikusten beren *Historia de la Legislación y Recitaciones del Derecho Civil de España*-n, non arau gorputz desberdintzat zituzten Nafarroakoa eta Bizkaikoa, nahiz eta ordurako Le Playk publikaturik zuen 1856an bere Pirinioko zuzenbide-familiari buruzko obra sonatua–.

Canovasek eraitsitako autogobernuaren aldeko borrokan buru belarri ari zen klase politikoarentzat, dio Gregorio Monrealek, zuzenbide pribatua bigarren mailako arazo izan zen. Foruen abolizio legearen ondorengo hamarkadan, Espainia mailako 1889ko Kode Zibila erdietsi ondoren, Madrilgo gobernuak ez zuen interesik erakutsi –Durán i Basek bultzatutako ekimen bakanak salbue-

tsirik– foruak jaso eta eguneratzeko. Zuzenbide pribatua egunerokotasunari loturiko fenomeno apolitiko gisara begitantzen zuen askok, erakunde publikoek zuten prestigiorik gabea. Foru zuzenbidearen kultibatzaileek, bestalde, gutxietsi egiten zuten erakunde pribatu propioen balioa Gaztelako doktrinaren eta Kode Zibilaren modernotasunaren aurrean.

Monreal irakasleak gogorarazten duenez, XIX mendearen bigarren erdialdetik aurrera eta hurrengo gizaldiaren erdialde-arte, Euskal Herriko unibertsitate orokorrik ezean, zuzenbidearen praktikoak izan ziren foru zuzenbide zibilaren lanketa egin zutenak. Kode Zibila irakasten zen unibertsitateetan –Salamanca, Valladoliden– ikasketak egindakoak, gehienetan pentsaera tradizionalistadunak eta Euskal Herriaren dimentsio kultural eta politikoa arrotasunez ikusten zutenak. Azken buruan, Bizkaia eta Nafarroaren arteko zuzenbide publikoaren arteko komunikazioa eta haien defentsarako lurralde bien arteko solidaritatea egon izanagatik ere, ez zen gauza bera gertatu zuzenbide pribatuari zegokionean. Nafarroak eta Bizkaiak bizkar eman zioten elkarri. Bizkaiko Zuzenbidea ongi ezagutzen zuen Allende Salazar nafarraren gisako salbuespenak salbuespen, ius-pribatistek ez zuten beren zuzenbide lurraldetarra besterik lantzen.

Foru zuzenbidearen lanketa hori ikuspegi mugatuarekin egin ohi zen, bestalde. Kode Zibilaren etorrerarekin galtzeko arriskuan zeuden erakundeak gordetzea zen helburua. Kontserbazioa zen, azken finean, garai hartako Estatuak eta Gorteek eraman ahal zuten gauza bakarra. Anbizio falta horrek zinez lastatu zituen foru zuzenbideen batzorde bereziak: Kode Zibilari atxiki beharreko erakunde bakanak hautatzera jarri zituztenak, Kodearen egiturari meneratuak, berrikuntzarik egitea debekatua zutenak. Ezina zen XIX. mendeko garai haietan Hego Euskal Herriko sistemen arteko hurbilketarik saiatzea.

Hurrengo mendearen 30.eko hamarkadan, nazionalismoaren garapenak eta euskaltzaletasun kulturalaren gorakadak Euskal Foru Zuzenbidearen ideia ernetzen dute. Eusko Ikaskuntzaren abaroan eta 1931ko Lizarrako Estatuak barne-biltzen zituen lau probintzien egitura politikoan, ordenamendu zibil bateratua proiektatzen da. Ekimenok erroik isilaraziko ditu Diktadurak, nahiz eta, aipatu dugunez, esanguratsua den Francok Justizia Ministro tradizionalisten esku utzi izana foru zuzenbideen auzia. Iturmendi eta Oriolek zuzenbide lurraldetarren konpilazioa bultzatu zuten, Bizkaia izanik bere zuzenbide zibila konpilaturik ikusteko zalantzazko ohorea izan zuen lehen probintzia. Hiru hamarkada behar izango zituen oraindik Nafarroako Foru konpilazioak plazaratzeko, zeina jurista adituen batzorde pribatu baten esku utzi zen, inolako presarik gabe.

Trantsizioak ez zuen hartatik, begi bistakoa denez, Euskal Foru zuzenbideen hurbilketarik ekarri. Indarrean den Konstituzioarekin ez ziren planteamenduak aldatu. Lizarrako Estatutuaren Euskal Zuzenbide Zibilaren ideari baldintza

bi falta izan zaizkio gauzatu ahal izateko: batetik, euskal lurraldeetako erakunde zibilen arteko azterketa konparaturik eza, jakina baita zuzenbidearen kodifikazioak, Alkortak bere lanean aditzera ematen duen moduan, aurretiazko doktrina-lan sakona eta zaindua eskatzen duela; eta, bestetik, Euskal Herri osorako proiektu politiko eza –1931 eta 1932ko Estatutuen parentesia salbuetsirik–.

Gregorio Monrealek ondorioztatzen du XX. mendean, Euskal Herriko Zuzenbide Zibilarren gaineko interesa unean uneko egoera politikoari loturik egon dela. Eusko Ikaskuntzaren Oñatiko Kongresuan gauzatu zen erakundeen arteko gertutasunarekin bat hauspoa jaso zuen, harik eta Lizarrako Estatutu proiektuan Euskal Herriaren aitortzarekin, Euskal Foru Zuzenbidearen proiektuak bere fruituak eman zituen arte. Aldiz, 1931ko zein 1932ko Estatuek huts egiten dutenean; lau probintziak artikulatzeko aukerak galtzen direnean, alegia, haiekin batera eraisten da ere Euskal Zuzenbidearen ideia, eta probintzialismora itzultzen da garaiko erakundeen ikuskera, Bilboko Abokatu Kolegioaren 1928ko Eranskin proposamenak argi erakusten duen moduan.

Josu Osés, Euskal Legebiltzarreko letratuak molde zorrotzean laburbiltzen du Euskal Zuzenbide Zibilarren 5/2015 Legearen *iter* parlamentarioa, eta aurretik, Bizkaia eta Arabaren Konpilazioak izandako trataera. Izan ere, 6/1988ko Legeak ekarri zituen aldaketa puntualak egin ostean –Konstituzioaren printzipioetara jarri beharra baitzeuden emakume ezkonduaren eskubideak eta seme-alaben oinordekotzari buruzkoak–, Bizkaia eta Arabako Aldundiak eguneratze sakonago bat begitantzen zuten, eta bakoitzak bere proposamena bidali zuten Parlamentura.

Legebiltzarrak testu bateratu bat bultzatu zuen 1992an onartu zena. Adrian Celayak idatzitako legearen zioen azalpenean argiro adierazten dira lege berriak zekartzan berrikuntzak. Lehen aldiz aitortzen da legean Gipuzkoako ohi-turazko zuzenbidea, probintziaren tradizio zibil sendoak hainbatetan aldarriak eginagatik ere, ordura arte bazterturik egondakoa. Legeak, edonola ere, behin behinekotasuna islatzen zuen, Erkidego osorako zuzenbideari bideak ireki behar zitzaizkiola esaten zen, doktrina zientifikoak erakundeen ikerketa eta printzipio komunaren formulazioa paratzen zuen artean, nahiz eta etorkizunean ere lurraldeen arteko desberdintasunak gordeko zirela gaztigatzen zen. Erreforma ontzat eman zuen Estatuko Kontseiluak, probintziaz gairik gabeko zabalkunderako hautua Konstituzioarekin bat zetorrela berretsiz.

Legearen 147. artikulua irekitako aukera baliatuz, Gipuzkoako Aldundiak lege proposamena egin zuen. Proposamena 3/1999ko Lege bihurtu zen, baserriaren oinordetzari buruzko eraentza zuelarik gai nagusi.

Aipaturiko lege biek, 1992 eta 1999koak, aitortzen zuten eremu autonomikora zabaltzeko asmoa, nahiz eta lurralde bakoitzeko berezitasunak kontuan

hartuko zirela esaten zen. Bien bitartean, UPV/EHUko Zuzenbide Zibil Sailak bere ikerketa lanak zabaldu zituen, foru zuzenbidearen gaineko doktorego tesi, monografia eta artikuluz hornitutako ekoizpen zientifiko oparoa aurkeztu ahal zuelarik. Bizkaian lanek aurrera jarraitu zuten, nagusiki, Zuzenbidearen Euskal Akademiatik eta Euskalerrriaren Adiskideen Elkarteak bultzaturik. Horiek horrela, 2007an lege proiektua aurkeztu zen. Hurrengo urteko udaberrian Legebiltzarreko Justizia Batzordeak adituak deitu zituen agerraldietara beren ikuspuntua azal zezaten. Edonola, proiektua, ez aurrera ez atzera, VIII legegintzaldiarekin bat galdu zen. Hurrengo etapan beste bide bat urratzen da: 2013ko otsailean Euskal Sozialisten taldearen lege proposamena aurkezten da Gasteizko Legebiltzarrean. Legebiltzarreko Erakunde, Segurtasun eta Justizia Batzordeak hartzen du bere gain prozedura, eta ponentziak aditu batzuk entzun ondoren, ordura arteko geldotasuna hautsiz, abiada bizian tramitatzen da proposamena, parlamentuko letratuak gidatzen duen bide-orriari jarraiki: Eusko Jaurlaritzak aldeko diktamena egin zuen eta, ondoren, Parlamentuak aztertu eta Plenora eraman zen. Testua aho batez onartu zen ehBilduren abstentzioarekin.

Eusko Legebiltzarreko 5/2015 Legeak askotariko iritziak jaso ditu. Erronka nagusia foru zuzenbidearen eremua zabaltzea izanik, auzotasun zibila bihurtzen da lege berriaren printzipio egituratzaile. **José Miguel Gorostiza** abokatu eta Zuzenbidearen Euskal Akademiaren kideak, hizpide dugun 5/2015 legean jasotako printzipio orokorren garrantzia azpimarratzen du bere hitzaldian, horiek baitira Euskal Zuzenbide Zibilaren informaziorako, interpretaziorako eta integraziorako oinarritzko tresnak.

Legegileak ez du nahi exosistema juridikoen irizpide eta printzipioek gure sistema propioa desitxuratzea. Hori dela eta, beren beregi aipatzen ditu Euskal Zuzenbide Zibilaren indargune edo printzipio orokor nagusiak, hala nola: askatasun zibilaren printzipioa, elkartasun printzipioa, jabetzaren funtzio sozialaren printzipioa edota berezko hizkuntzaren errespetuaren printzipioa.

Printzipio hauek, Gorostizak gogorarazten digunez, ordenamendu juridikoa informatzen dute eta zentzua ematen diote lege zein ohiturei, zeinak printzipio horietan baitute jatorria eta helburua. Legeen interpretazio zein integrazioa zuzena izateko printzipio horietan oinarriturik egon behar da. Hartara, printzipio hauek bihurtzen dira Zuzenbidearen lehen iturri, legea bera printzipio horietatik sortzen delako.

Legeak jasotako printzipio orokorrak familia eta ondarearen eredu historiko zehatz baten isla eta omenaldia izanagatik ere, gaur egun aldaketa eta egokitze prozesu sakon batean sartuta dagoen eredu izanik, errealitate sozial berriei moldatzeko ahalegina egin da. Badira ordea, egokitzeari buruz ari garela, Gorostizak nabarmendutako zailtasunak. Esate baterako, borondate askearen eta

harreman juridiko pribatuen auto-erregulazioaren praktika kolektiboaren aldeko adierazpena modu guttiz formalean jasotzen da Legean, eta talka egiten du tronkalitatea eta senipartea dela eta ezartzen diren besterentzeko askatasunaren kontra. Kontraesana leuntzeko azpimarratu behar dira oinordetza-erakundearen egin diren erreformak, tronkalitatearen aplikazioaren eragina gutxitzen dutenak, orobat, seniparteko kolektiboari esker, lehen ezinbesteko ziren oinordekoak baztertzeke edo beren zatia gutxitzeke aukera.

Bigarren printzipio orokor bat azpimarratzen du, ondoren, Gorostizak, jabetzaren esangura kolektiboarena, hain zuzen. Legeak, dio hark, Euskal lurraldeetan eman den jabetzaren interpretazio propioaren gaur egungo adierazpena egiten du, jatorria duena ohitura eta usadio tradizionaletan. Adierazpen horretan, interes kolektibo, sozial zein familiakoak lehenesten dira partikularren eta giza-banakoen jabetzaren eta interesen aurrean. Legearentzat, familiak zein jabetzak zeregin sozial zein ekonomikoa betetzen jarraitzen dute gaur egun, eta horiek babesten dira legearen printzipio hori ezarrita.

Mikel Karrera, UPV/EHUko zuzenbide zibileko irakasleak Nafarroako eta Euskal Erkidego Autonomoko jabetzaren eraentzari buruzko azterketa konparatua egiten du. Zuzenbide pribatu oro, dio Karrera, lurraldeari lotutako sistema juridikoa da jatorrian. Indarrean baina akiturik iritsi zaigun euskal foru-zuzenbide zibilak ere lotura horren lekukotza ematen du, hain zuzen ere, haren oinarrian sustraiturik baitaude, oraindik jabetzaren kontzepzioa eta esanahia, ondasun eta baliabide naturalen erabilera, eta famili ondarearen garrantzia. Erakunde bakoitzaren historian sartu gabe, egungo nekazaritza nahiz baserri-eremuari begirako eraentzaren deskribapen orokorra ematen digu Karrera ikuspegi konparatua erabiliz. Aurretik Gorostizak azpimarratu legez, deskribapen hori egiteko funtsezkoenetik abiatu behar da, dio Karrera, erakunde juridikoen oinarrian dauden zuzenbidearen printzipio orokorretatik, alegia.

Bigarrenik, jarraibide komun batzuk ematen ditu Karrera irakasleak Euskal Zuzenbidearen nekazaritza eremuaren araubidea zuzentzeko. Lehenik, objektuari buruz, nekazaritza eremuaz arduratu eta aprobeztatzeko dauden egiturak (ustiategiak, baserriak) berregituratu behar direla dio. Maila horretan, jabeei (baserritarrei) lagundu nahi bazaie erakunde publikoetatik, jadanik nekazal-politikari buruzko legean aurreikusita dauden laguntza publikoak abian jarri behar dira: kontzentrazio partzelarioa, hasteko eta modu urgentean; gero ustiategiak elkartzeko bideak irekitzeko, eta elkartuak babesteko. Horrela, jabetza-eskubi-dearen objektu diren tresna bideragarriak bultzatuko lirarteke. Ondoren, subjektuari dagokionez, baserritarraz fidatzea apustu segurua da, bermatzen du Karrera, harrotasunez erakusten dugun euskal paisaiak frogatzen duenez. Horretaz aparte, erantzukizuna eman behar zaio baserritarriari; hau da, egiten duen lanean sinistu eta, askatasun zibila gauzatzuz, bere ustiapenean erabakiak hartzeko era-

bateko autonomia sustatu behar da. Beraz, Karreraren ustetan laguntza publikoak jabetza pribatua indartzera eta ez eragoztera zuzendu behar du.

Leire Imaz, UPV/EHUko Zuzenbide Zibileko irakaslearen artikulua abertsa Hegoaldeko euskal lurraldeen oinordetza sistemek duten enbor beraren adarrak aztertu eta elkarren artean alderatzen saiatuko da. Alderaketari ekin aurretik, ordea, foru-zuzenbide edo zuzenbide zibil kontzeptuen arteko gatazkaren aurrean posizioa hartzen du Leire Imazek. Gogorazten digu Batzar Nagusietan onartzen ziren foruek autonomia erkidegoko legebiltzarrak aldarrikatzen dituen lege lerruneko arauei ireki dietela bidea. Garaiak aldatu egin dira. Euskal Autonomia Erkidegoan zein Nafarroan, *zuzenbide autonomiko* bat dago, estatuak lagatzen dizkion eskuduntzetatik eratorria eta erkidegoak berak sortua bere legebiltzarraren ekimena dela medio. Zuzenbide autonomiko horren barne, *zuzenbide zibila* dago, beste arlo batzuekin batera. Zuzenbide zibilaren eremuko lege-testuek ez dute, beraz, eskumen-oinarria, halabeharrez, Espainiako Konstituzioaren (EK) 149.1.8. artikuluan zertan eduki. Beste eskumen-eremu batzuetatik eratorriak izan daitezke, eta, zuzenbide zibil autonomikoa osatzen duten heinean –ez foru-zuzenbidea, ezta zuzenbide berezia ere–, kasazioan Euskal Autonomia Erkidegoko Justizia Auzitegi Nagusiak ezagutu beharko lituzke. Beharrezkoa da, oso, EKren 149.1.8. artikulua apropos marrazten duen foru-zuzenbidearen esparru mugatuaren orde zuzenbide zibil autonomikoa ezartzea eta, behingoz, Espainiako Konstituzio Auzitegiak emandako 88/93 epaia zalantzan jartzea eta, noski, hartatik harago jotzea, Kataluniako Autonomia Estatutuaren 129. artikuluen tankerara. Ordenamendu juridikoen pluraltasunak dakarren aberastasuna errespetatuz eta sustatuz.

Oinordetza zuzenbideari gagozkiola, dio jarraian Leire Imazek, Euskal Herria hiru esparru juridiko-politiko desberdinetan zatikatua egoteak –Euskal Herriko Autonomia Erkidegoa, Nafarroako Foru Erkidegoa eta Iparralde– lurralde guztirako euskal oinordetza zuzenbide sistema bakarra izatea eragotzi egiten du, aipatutako lurraldeetariko bakoitzak besteengandik, *mortis causa* oinordetzari dagokionean ere, urrundu egiten diren ordenamendu juridikoak dituztelako. Hala ere, euskal oinordetza «azpisistemak» historikoki *Zuzenbide pirenaikoa* izenekoaren baitan kokatu direla azpimarratu beharra dago; latindar ereduetatik urrunduz, arbasoen ondarearen belaunaldiz belaunaldiko eta zatitu gabeko eskualdatzea eta norbanakoaz gaindiko interesen babesa ardatz nagusitzat hartzen dituena.

Erdi Arotik, euskal esparruko lege testuak, gizaldietan zehar, euskal gizartearen eskabide garrantzitsuari irtenbide kohesionatu eta osokoa eman diote: familiaren ondarearen zatiezintasunari, eta horren mende izan da ondare horren gainean ezarritako etxaldearen iraunarazpenari, alegia. Familia-gunera, XX. mendea igaro arte, ekoizpen eta kontsumorako unitate bezala azaltzen zaigu:

lurra eta beroni atxikitako elementuak dira bertan bizi den sendiaren ekonomia oinarria. Familia-ustiaketaren zatiezintasuna eta osotasuna, horretara, etxekotaldearen iraupenerako ezinbesteko berme bihurtzen da, oinordeko bakarreko sistemaren argitan jabea den pertsonarengan sortzen den mailaz mailako subrogazioaren ondorioz etxea eta ustiaketa osorik mantentzea lortuz. Hainbat gizalditan zehar euskaldunen gizarte eta banakako harremanetan kristau-moralaren geroago eta gehiagoko ezarpen nabarmenak, gainera, familia eredu bikain bezala gizonaren eta emakumearen arteko ezkontza sustatzea dakar: etxe bi euren kideetako ezkontza bitartez bateratze-helburua duten sendi-arteño hitzarmenak eta itunak ugaritu besterik ez dira egiten, jabegoaren, familiaren eta oinordetzaren arteko barne-lotura nabarmena agertuz. Edonola ere, gogorarazten digu Imazek, Euskal lurraldean indarrean dauden oinordetza ordenamenduetara etorriz, EAEkoa eta Nafarroakoa Autonomia-ordenamendu biek euren zuzenbide zibil propioaren garapenean aurrera urratsik egin dute oinordetza mailan ere ezkontideak bikote egonkorren edo izatezkoen maila berean jartzen ahalegintzen diren lege testu bi argitaratuz: Nafarroan, ezkontide egonkorren berdintasun juridikorako uztailaren 3ko 6/2000 Foru Legea eta Euskal Herriko Autonomia Erkidegoan, izatezko bikoteak arautzen dituzten maiatzaren 7ko 2/2003 Legeak ditugu. Aipatutako bi testu horiek bikote egonkorren egoera Euskal Zuzenbide zibilari buruzko 5/2015 Legeak eta Nafarroako Foru Berriak ezkontide alargunarekiko aurreikusitakoarekin berdintzen dute, eta esandako horretaz gainera, 2003ko Legeak, zerrendatze zorrotza izateko asmorik ez duela, bikotekide direnek ermandadeko testamentua batera egin ahal izatearen aukera biltzen du, edo, hala balegokio, komisario-bidezko bata bestearikiko izendapenaren aukera ematen du.

Segidan, hegoaldeko bi euskal lurraldeek eskaintzen dituzten oinordetza sistemak deskribatzen ditu Imazek, euren arteko eremu komunak nabarmenduz. Ondorio moduan, azpimarratzen du, lehenik, legezko oinordetza bietan tronkaltate printzipioak bizirik dirauela, Bizkaian derrigorrezko oinordetzari dagokion araudiaren parte ere izanik. Gainera senipartea formala izateak (Nafarroan eta Aiaran) edota materiala, laburra eta kolektiboa (EAEEn), ahalbidetzen du, berriz ere, oinordeko bakarraren sistema eta, hala, familia ondareak familia barruan irautea. Kausatzaileek bere oinordetza diseinatzeko eskura ditzuen tresnen aniztasunak eta erregimenak egoera ezberdinei egokitzeko euren malgutasuna eta egokitasuna adierazten du, bestalde.

Bigarrenik, senipartean ezberdintasun gehiago egon daitekeela nabarmentzen du Imazek baina erreforma guztiak bide beretik datozela nabartuz: ezkontidearen posizio juridikoa indartzea, ondorengoen senipartea murriztea eta aurreko ahaideak senipartedun gisa baztertzea. Bestalde, oinordetza antolatzekeo tresnei dagokionez, aniztasuna ageri dute ordenamendu autonomiko hauek ere.

Azkenik, Leire Imazen ustez, Espainiako Kode zibilak baino erregulazio malguagoa eta egokiagoa dute gure ordenamenduek. Etorbizuna dute, gizartearen beharrietara egokitzen diren heinean. Oraindik ere tronkalitateari buelta bat eman behar zaio; ondasunen foru-komunikazioari eta, oro har, Erdi Aroko landa gizarte bati lar lotuak dauden instituzioei, alegia. Baina argi dago gure ordenamenduak Europar finkatzen diren ildotik doazela eta, oinordetzari dago-kionez, asebetetzen dituztela biztanleriaren beharrak.

Nafarroako Unibertsitateko Nazioarteko Zuzenbide Pribatuko irakasle den **Unai Belintxonek** europar zuzenbide pribatuak bizitako garapenari so egiten dio bere lanean, eta azpimarratzen du bilakaera horrek Nafarroako Foru Zuzenbidearen arau garapenean izan beharreko isla, egungo gure gizartearen beharrei egokituriko erantzun bat diseinatu eta lege aplikagarri tekniko eta moderno bat zehazte aldera.

Belintxonek dio Espainiar sistemako eskualde-arteko zuzenbideak berri-tze sakon bat behar duela. Zuzenena lege aplikagarria zehaztuko duen eskualde-arteko zuzenbidearen inguruko arau bat behar da, beti ere, Europar Batasunak sustatzen duen aurreikuspen eta segurtasun juridikoaren irizpideekin bat egiten duen legea izanik. Edonola ere, Europako araudia harmonizatuari begira, zalantza sortzen da familia zuzenbidea bezalako gaietan arautzeak Estatu kideen subiranotasuna errespetatzen ote duen, eta horrek ohitura eta erakunde juridikoen galera dakarren ala ez.

Zalantza horren aurrean, dio Belintxonek, bateratze handiagoa sustatzeko aurki daitezkeen interes ezberdinen arteko oreka egoki bat lortu beharra legoke. Are gehiago, Europar Batasuneko integrazio politiko, ekonomiko, sozial eta juridikoa sustatzen duen bateratze materiala bermatu beharra dago, baina, aldi berean, Autonomia Erkidegoen forudunen egoera juridiko-pribatu guztiak kontuan hartu behar dira. Egoera oro kontuan izatearen arrazoia egun ditugun europar ordenamendu pribatu ezberdinen arautegiaren aniztasuna bermatzea da, era honetan, Nafarroako ordenamendu zibilaren garapena ahalbidetu eta babestuz.

Bilduma isteko, **Roldán Jimeno**, Nafarroako Unibertsitateko Zuzenbidearen Historiako irakasleak Euskal Autonomia Erkidegoko eta Nafarroako ezkontza eta izatezko bikoteen araudia du aztergai. Baieztapen faktiko batetik hasten du bere gogoeta Jimeno irakasleak, haren ustez, EAEk bere foru zuzenbide zibila pragmatismotik eguneratzen jakin duen bitartean, Nafarroako Foru Erkidegoak pairatzen duen egoera Euskal Autonomia Erkidegoak bizi duenaren erabat ezberdina da. Nafarroako Foru Berriaren bereizgarriak tradizionalismoa eta historizismoa dira, eta horiek ez dute lekurik XXI. mendean; izan ere, garapen praktikorik ez duten industria aurreko gizarteko ezkontzaren ondasun-erantzako ezarpen ugari ditu. Zaharkitze hori denuntziatzen ari da doktrina juri-

dikoa azken urteetan, baita zalantzazko konstituzionaltasuneko hainbat agindu ere, izatezko bikoteei buruzko Legea kasu, zeina presaz egin zen, eta horrek kontraste handia egiten du Euskal Autonomia Erkidegoan arauketa egin zutenen zorrotzasunarekin.

Aurrekari horiek kontuan, Roldán Jimenok xeheki aztertzen du bere lanean ezkontzaren ondasun-eraentza konparatua, foru-komunikazioa, ezkontza-itunak, propter nuptias dohaintzak, konkisten sozietatea, komunitate unibertsaleko sozietatea eta ondasun banaketa eraentza motak jarraian aztertuz. Ondoren izatezko bikoteen araudia hartzen du aztergai, dela Nafarroako araudian dela EAEn, bien arteko aldeak nabarmenduz.

ITZIAR ALKORTA IDIAKEZ